

«ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΕΓΚΩΜΙΟΝ»

(Λόγος διδασκάλου, Ἀλωνίσταινα, 25 Μαρτ. 1843)

Λιτὸν ἀλλ' ἐγκάρδιον κα νί σ κ ι ο ν εἰς τὸν ἀθλητὴν Τάσον Ἀθ. Γριτσόπουλον μέσα εἰς τὸ καθολικῆς ἀγάπης Φίλιον Δώρημα. Οἱ κεῖνον μὲ τὰ ἰδιαίτερα διαφέροντα τοῦ τιμωμένου φίλου τὸ θέμα ποῦ ἐπελέγη, προσφώνημα στὸν ἄνθρωπον ποῦ κατέστησε τὸν ἀθάνατον Γέρο τοῦ Μοριᾶ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρων, καὶ μοναδικῶν, μελετῶν. Τὰ λημέρια τῶν Κολοκοτρωναίων, πρῶτα (1960), τὸ Λιμποβίσι καὶ τὸ Ἀρκοῦδ'όρρεμα. Ὑστερα, ὅλο τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς μέσα στὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος τῆς Παλιγγενεσίας διὰ μακρῶν στὸν Β' τόμο τῆς Ἱστορίας τῆς Τριπολιτσᾶς (1976) καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὡς πρὸς ὅ,τι σχετίζεται μ' αὐτὴν κατὰ τὰ ὑπόλοιπα χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἱστορικὸν ἀπομνημόνευμα τοῦ Κολοκοτρῶνι ἀπασχόλησε μὲ ἰδιαίτερη καὶ μοναδική ἴσως μελέτη τὸν Γριτσόπουλο, στὰ «Πελοποννησιακὰ» πρῶτα (ΙΔ' 1981, 1-112) καὶ μετὰ στὴν φωτομηχανικὴ ἀνατύπωση τῶν Ἀπομνημονευμάτων. Ἀπὸ τίς μελέτες αὐτὲς παρελαύνει ἀκέραιος, ζωντανός, σ' ὅλην του τὴν βασανισμένην ἀλλ' ἡρωικὴ καὶ ἱστορικὴ ζωὴ καὶ δράση ὁ Γέρος, τοποθετεῖται σωστὰ στὸ βάθος ποῦ τοῦ ἀνήκει, κρίνεται δίκαια, χωρὶς νὰ ὑπερπαινῇται, ἰχνογραφεῖται χωρὶς νὰ πλαστογραφῇται ὁ Κλέφτης, ὁ ἀρματολός, ὁ πρόσφυγας στὴ Ζάκυνθο, ὁ οἰκογενειάρχης, ὁ ἀγωνιστής, ὁ ἡγέτης, ὁ λαϊκὸς τύπος σ' ὅλην τὴν μεγαλοφυΐα του, τὴ φρόνησίν του καὶ τὴ μεγαλωσύνην του, καὶ ὁ ἀπομνημονευτής. Ὁ Γριτσόπουλος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν Κολοκοτρωνιστής. Ἡ Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς γίνεται ἓνα ἐθνικὸ εὐεγγέλιο στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων μόνον μὲ τὴν πλατεῖα εἰσαγωγή Γριτσοπούλου.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἐκδιδόμενον ἐδῶ λιτὸν «ἐγκώμιον» εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρῶνην ἀπὸ ἓνα ἀπλοῖκον διδασκαλον ποῦ τὸν ἐγνώριζε προσωπικῶς, τοποθετεῖται μέσα στὸ Φίλιον Δώρημα, εἰς ἐνδειξιν τῆς βαθειᾶς ἐκτιμῆσεως καὶ τοῦ εἰλικρινοῦς θαυμαστοῦ τοῦ γράφοντος πρὸς τὸν ἐπιστήμονα καὶ φίλον ποῦ τιμᾶται ἐπαξίως ὡς ἐξέχουσα Πελοποννησιακὴ μορφή μὲ τὴν εὐχὴ νὰ ζήσῃ ὅσα χρόνια χρειάζεται, γιὰ νὰ συγγράψῃ μιὰ διεξοδικὴ βιογραφία τοῦ ἀθάνατου Γέρου τοῦ Μοριᾶ.

Περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κηδείας τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρῶνι ἔχομε ἐπαρκεῖς εἰδήσεις ἀπὸ πηγὰς τῆς ἐποχῆς¹. Μεγάλῃ συγκίνησις, κατὰ πλῆξιν

1. Τὰ κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ μακαρίτου Θ. Κολοκοτρῶνου, ἀντιστρατήγου καὶ συμβούλου τῆς ἐπικρατείας εἰς τακτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀποθανόντος τὴν 4 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1843. Ἐκδοθέντα ὑπὸ Νικολάου Παππαδοπούλου ἐκδότου τῆς Ταχ. Φήμης. Ἐν Ἀθῆναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ν. Παππαδοπούλου, ὁδὸς Ἀγίου Νικολάου Ραγκαβᾶ, 1843,

τοῦ κόσμου, μοιρολόγια, πάνδημη συμμετοχή ἀλλὰ καὶ ἐπισημότητα συνθέτουν τὴν εἰκόνα ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν πρωτεύουσα στίς 4 καὶ 5 Φεβρουαρίου 1843. Ἀλλὰ καὶ στὴν ὑπόλοιπη ἐπικράτεια ὁ λαὸς καὶ οἱ ἀρχές συμμετέχουν στὸ γενικὸ πένθος καὶ γίνονται μνημόσυνα, ψηφίσματα δήμων, λόγοι, δημοσιεύσεις, ἀποφασίζονται ἀνεγέρσεις μνημείων¹.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι λόγοι ἐπικήδαιοι δὲν προσθέτουν πολὺ ὕλικόν σ' αὐτὸ ποὺ ὡς τώρα ὑπάρχει. Μερικοὶ χαρακτηρισμοί, προσωπικὲς ἀναμνήσεις καὶ μικρὲς εἰδήσεις ἤμποροῦν νὰ ξεχωρίσουν καὶ νὰ διασωθοῦν μέσ' ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ γιὰ νὰ ἀποτελέσουν ἱστορικὸ ὕλικό. Ὅμως, τὸ «ἐγκώμιον Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ἐκφωνηθὲν κατὰ τὴν 25 τοῦ μηνὸς Μαρτίου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου Φαλάνθου», ποὺ δημοσιεύεται παρακάτω, ἔχει σὰν ἰδιαιτέρο χαρακτηριστικόν, ὅτι ἔχει γραφῇ ἀπὸ στενὸν συγγενῆ τοῦ ἀποθανόντος στρατάρχου τοῦ Μοριᾶ, τὸν Ἰωάννη Κωτσάκη ποὺ ἦταν δάσκαλος², ἀπευθύνεται στοὺς συγγενεῖς, στοὺς συμπατριῶτες καὶ συναγωνιστές του καὶ ἐκφω-

(σχ. 160, σσ. 135). Περιέχει τοὺς ἐπιταφίους λόγους Παν. Σούτσου καὶ Κων. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, νεκρολογίες ἐφημερίδων, ἐπίσημα προγράμματα, ψηφίσματα δημοτικῶν συμβουλίων κ.ἄ. Βλ. σχετικῶς καὶ τὰ ὑπὸ Τ. Ἀθ. Γριτσοπούλου, εἰσαγωγικῶς ἀναφερόμενα εἰς Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, Διήγησις συμβάντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, (φωτομηχανικὴ ἐπανάκδοσις ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν), Ἀθῆναι 1981, σσ. 71 ἐπ. (σ. 11 ἡ προμετωπίς τοῦ βιβλίου εἰς πανομοιότυπον).

1. «Εἰς τὰ χρονικά τῆς Ἑλλάδος θέλει εἶσθαι σπάνιον φαινόμενον ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ τὸ σέβας τὰ ὁποῖα αἱ ἐπαρχαῖαι ἄσασαι ἔδειξαν καὶ δεικνύουσιν πρὸς τὸν αἰδίδιμον Θεόδωρον Κολοκοτρώνη...», ἀναφέρει ἡ ἐφημ. «Αἰὼν» φ. 423 τῆς 3 Μαρτ. 1843. Ἀναπόκρισις γιὰ τίς ἐκδηλώσεις στὴν Τρίπολιν δημοσιεύει ὁ «Αἰὼν» στὸ φ. 418 τῆς 14 Φεβρ. 1843.

2. Ὑπέρθεσε στὸν δῆμο ἀπὸ 23 Ἰουνίου 1844 μέχρι τέλους 1845 (†c.1858). Ἐνδιαφέρουν τὴν Πελοποννησιακὴν προσωπογραφίαν οἱ ἀκόλουθες εἰδήσεις. Σύζυγός του Βασιλική, γονεῖς Ἀντώνιος καὶ Παρασκευὴ Κωτσάκη. Ὁ Ἀντώνιος (c.1783-c.1853) ἔλαβε μέρος στὴν Ἐπανάστασιν ἐπὶ κεφαλῇς συμπατριωτῶν του καὶ κάτω ἀπὸ τίς διαταγὰς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη (βλ. φακέλ. ἀγωνιστῶν εἰς ΕΒΕ). Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἔγινε ἱερέας καὶ δάσκαλος Ἀλωνισταίνης. Τοῦ Ἀντωνίου γονεῖς, Διαμαντὴς καὶ Διαμάντω (προφ. μαρτ., ψυχοχάρτια). Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἰωάννη ὁ παπα-Ἀντώνιος εἶχε ἄλλα τρία παιδιά, Κωνσταντῖνο (1819-1903) ἱερέα στὴν Ἀλωνίσταίνα, Γεώργιο (1814 ἢ 1824-1912 Μελινγαλά), ποὺ τὸν βρῖσκομε ἀργότερα ὑποψήφιον δημοτικὸν σύμβουλον Φαλάνθου (ἐφημ. «Ἀρκαδία» Τριπόλεως, 22 Δεκ. 1873) καὶ Ἀνδρέα (1824-Ἀθῆναι) δάσκαλο. Ὁ Κολοκοτρώνης ἦταν στενὸς συγγενὴς τῶν Κωτσακίων, ἀφοῦ ἡ μητέρα του Ζαμπία ἢ Ζαμπέτα ἦταν Ἀλωνιστιάτισσα Κωτσακοπούλα, ἀδελφῇ, σύμφωνα μὲ πολλὰς ἐνδείξεις, τοῦ προαναφερομένου Διαμαντῆ (ὑπογράφει σὲ προεπαναστατικὰ δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα). Βλ. Θ. Κολοκοτρώνη Διήγησις... ὅπ.π. σ. 9. Τ. Ἀθ. Γριτσοπούλου, εἰσαγωγὴ στὰ ἀπομνημονεύματα Θ. Κολοκοτρώνη, ὅπ.π. σ. 18. Τοῦ ἰδίου, Μνήμη Ζαμπίας Κωνσταντῆ Κολοκοτρώνη, περ. «Ἀλιεύς», Ἰ. Μ. Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, Τρίπολις, τχ. 124, Ἰούλιος-Αὐγούστος 1981 σσ. 13-15 (ὁμίλια ποὺ ἔγινε στὸν Ἰ. Ν. Ἀγίας Παρασκευῆς Ἀλωνισταίνης μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ μνημείου τῆς Ζαμπίας Κολοκοτρώνη, στίς 26 Ἰουλίου 1981). Πρβλ. Θ. Ρηγούπουλου, Ἀπομνημονεύματα, Εἰσαγωγὴ-ἐπιμέλεια-εὐρετήριον Ἀθ. Θ. Φωτοπούλου, Ἀθῆναι 1979, σ. 265.

νεῖται στήν πρωτεύουσα τοῦ τ. Δήμου Φαλάνθου¹, ἀπὸ ὅπου καταγόταν καὶ κατὰ τοῦτο συγκινεῖ καὶ μᾶς κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον.

Ἔχομε καὶ τὴν περιγραφὴ τῆς τελετῆς ποὺ ἔγινε στήν Πιάνα, τὴν πρωτεύουσα τοῦ δήμου: «Εἰς τὰς 24 τὸ ἐσπέρας ἐπήγαμεν εἰς Πιάνα ὅπου ἔκει ἦτον συναγμένοι καὶ οἱ ἱερεῖς τῆς δημαρχίας ὅλοι, καθὼς καὶ δημοτικοὶ σύμβουλοι, πάρεδροι καὶ λοιποὶ πρόκριτοι τῶν χωρίων» ἔγινε καθ' ὅλην τὴν τάξιν. Εἶχαμε πλουσιοπάροχες ἐτοιμασίες... καὶ εἰς τὸ τέλος ἐκφωνήθη τὸ ἐσώκλειστον ἐγκώμιον. Διὰ τοῦτο παρατήρησέ τα καλῶς καὶ ἂν ἐγκρίνης καταχωρίσέ τα εἰς τὴν ἐφημερίδα τόσον τῆς Πράξεως καθὼς καὶ τοῦ ἐγκωμίου...»². Χαρακτηριστικὰ εἶναι καὶ τὰ ὅσα ἡ Πράξις (Ψήφισμα) τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τοῦ δήμου Φαλάνθου ἀναφέρει³: «Νὰ τελεσθῶσιν... δύο μνημόσυνα εἰς τὸν ναὸν τῆς πρωτεύουσας τοῦ δήμου... ἐν κατὰ τὴν 25 Μαρτίου τοῦ ἐλευσομένου μηνὸς καὶ ἐν κατὰ τὴν 2 Μαΐου, ἡμέραν συμπληροῦσαν τοὺς τρεῖς μῆνας ἀπὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ διὰ τὸ τέλος τοῦ νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν τελευταίαν ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν ὅλοι οἱ παλαιοὶ στρατιῶται του δημότα μας ἀπόντες ἤδη εἰς τὰ παραχειμάσια». Ἄς σημειωθῇ ὅτι τὸ Ψήφισμα αὐτὸ συνέταξε ὁ Κωνσταντῖνος Μανέτας⁴ καὶ τὸ ἀποστέλλει ἀπὸ τὴν Τρίπολιν μὲ

1. Μὲ τὸ ἀπὸ 27 Νοεμ./9 Δεκ. 1840 Β.Δ. (ΦΕΚ ἀρ. 5 τῆς 8 Μαρτ. 1841) «περὶ συγχωνεύσεως τῶν δήμων τῶν ἐπαρχιῶν...», οἱ πρώην δῆμοι τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας ἀπὸ δέκα ὀκτὼ (τοὺς ὁποίους βλ. εἰς ΦΕΚ ἀρ. 80 τῆς 28 Δεκ. 1836, Παράρτημα) συγχωνεύονται εἰς ἐννέα. Ἔτσι, οἱ παλαιοὶ δῆμοι Ἐλισσοῦντος (Ἀλωνίσταινα), Φαλάνθου (Ἀρκοῦδόρρεμα, Πιάνα, Λιμποβίσι, Χρυσοβίτσι) καὶ Μαινάλου (Δαβιά, Ροῖνό, Τσελεπάκου, Ζαράκωβα) συγχωνεύονται εἰς τὸν δῆμον Φαλάνθου ποὺ περιλαμβάνει τώρα καὶ τὴ Σουλίμνα καὶ Καρτερόλι. Πρωτεύουσα τοῦ νέου δήμου ἡ Πιάνα. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὅπως εἶναι γνωστόν, ἦταν Λιμποβισιώτης ἀπὸ πατέρα καὶ Ἀλωνιστιώτης ἀπὸ μητέρα. Πρβλ. Τ. Ἀθ. Γριτσοπούλου, Λιμποβίσι καὶ Ἀρκοῦδόρρεμα τὰ λημέρια τῶν Κολοκοτρωναίων, «Χρονικά τῶν Ἀρχαίων», τ. Β' (1960), σσ. 129-145 καὶ ἀνάπτυο σσ. 5-21.

2. Ἐπιστολὴ ἀπὸ Ἀλωνίσταινα, ἡμερομ. 26 Μαρτ. 1843, Βασιλείου Π. Δημητρακοπούλου (πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου) πρὸς τὸν δῆμαρχο Φαλάνθου Κωνσταντῖνο Π. Δημητρακόπουλο, ποὺ ἀπουσίαζε στήν Ἀθήνα.

3. Δημοσιεύεται εἰς «Τὰ κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ μακαρίτου Θ. Κολοκοτρώνου,...» σσ. 107-109.

4. Λόγιος, ἀγωνιστής, δικηγόρος, εἰσαγγελέας, βουλευτὴς Μαντινείας καὶ πληρεξούσιος σὲ δύο Ἐθνοσυνελεύσεις (βλ. νεκρολ. ἐφημ. «Ἀρκαδία», 26 Ἰουνίου 1867), γιὸς τοῦ χατζή-Πανάγου Μανέτα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά. Πρβλ. Τ. Ἀθ. Γριτσοπούλου, Σχολὴ Δημητσάνης, ἐν Ἀθήναις 1962, μέρος β', ἐγγράφα, σσ. 23-24, ἡμερομ. 27 Ἀπρ. 1815 καὶ 22 Ἰαν. 1816. Εἶχε πάρει γιὰ σύζυγό του (προικοσύμφωνο τῆς 30 Μαΐου 1832) τὴν Παρασκευὴ Π. Δημητρακοπούλου, ἀδελφὴ τοῦ δημάρχου Φαλάνθου. Ὁ γιὸς τους Παναγιώτης Μανέτας (1838-1908), βουλευτὴς Μαντινείας καὶ Ὑπουργὸς Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως (1886-89), πῆρε γιὰ σύζυγό του τὴ Ζωὴ (Ζαμπέτα) Γενναίου Θ. Κολοκοτρώνη. Παιδιὰ τῶν τελευταίων: Θεόδωρος, Κωνσταντῖνος (στρατηγοὶ) καὶ Ἰωάννης (βουλευτὴς Ἀρκαδίας, πρόεδρος Βουλῆς, Γερουσιαστής). Βλ. λ. Μανέτας εἰς ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά «Ἐλευθερουδάκη» καὶ «Ἠλίου». Ἀπὸ αὐτοὺς μόνον ὁ Ἰωάν-

ἐπιστολή του τῆς 8 Μαρτίου 1843 στὸν δήμαρχο Φαλάνθου Κωνσταντῖνο Π. Δημητρακοπούλου.

Ἡ ἐκδοσις τοῦ «Ἐγκωμίου» γίνεται ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ποὺ εὑρίσκεται στὸ Ἀρχεῖο τῶν ἀγωνιστῶν Δημητρακοπούλων Ἀλωνισταίνης: δύο δίφυλλα ραμμένα στὴ ράχη σχηματίζουν μικρὸ τετράδιο 8 σελ., διαστάσεων 0,270 Χ 0,130. Ἀπὸ τὸ ἴδιο Ἀρχεῖο προέρχονται καὶ ὅλες οἱ ἄλλες χωρὶς παραπομπή, πληροφορίες, χρονολογίες καὶ ἐπιστολές. Δὲν τηρεῖται ἡ ὀρθογραφία, ἀν καὶ ὁ λογιώτατος γιὰ τὴν ἐποχὴ του διδάσκαλος γνωρίζει γράμματα πολλὰ καὶ δὲν ἀφήνει παρὰ ἐλάχιστα ὀρθογραφικὰ ἀβλεπτήματα. Δὲν ἔμπορεῖ ἀσφαλῶς κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ «Ἐγκώμιον» τοῦτο εἶναι καλλιτέλεσμα τοῦ λόγου, πηγὴ νέας ἱστορικῆς ἢ προσφορᾶ ἀγνώστων εἰδήσεων γιὰ πρόσωπα, τόπους ἢ περιστατικά. Προτάσσεται γενικῆς φύσεως ἐγκωμιαστικὸς πρόλογος. Ἀκολουθεῖ ἑξαρσις τῶν ἀρετῶν τοῦ ἐκλιπόντος, ὁ ὁποῖος παραβάλλεται πρὸς τοὺς ὀνομαστοὺς ἀρχαίους ἡγέτες τῆς πατρίδος. Γίνεται σχετικὴ ἀναφορὰ στὴν μετεπαναστατικὴ εἰρηνευτικὴ δραστηριότητα πρὸς καθυσύχασιν τῶν πνευμάτων εἰς τὴν «σπαρταττομένην Πελοπόννησον». Δὲν παραλείπεται ἡ εὐνοια τοῦ πρώτου Κυβερνήτου καὶ τοῦ πρώτου βασιλέως πρὸς αὐτόν.

Ὁ διδάσκαλος χρησιμοποιεῖ ἀπλουστάτη γλωσσικὴ μορφὴ λογίου τῆς ἐποχῆς καὶ ἀποφεύγει τίς ρητορικὰς ἐξάρσεις, μὲ μόνη παράβαση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς περὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου του, ὅπου δι' ἐρωτήσεων θαυμασμοῦ πρὸς τὸν πατριώτην, τὸν ἥρωα, τὸν ἐνδοξὸ ἐλευθερωτὴ τῆς πατρίδος, τὸν προβάλλει ὡς καύχημα τῶν Ἑλλήνων, εὐεργέτη των, μοναδικὸν ἀγωνιστὴ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀξίζει πᾶς ἔπαινος καὶ μακαρισμός. Ἄν μὴ τί ἄλλο, τὸ λιτὸν αὐτὸ ἐγκώμιον πρὸς τὸν Θ. Κολοκοτρώνη εἶναι μία σύγχρονη φωνὴ συναγωνιστοῦ του μέσα στὴν περιοχὴ ποὺ ἔδρασε καὶ ἀγαπήθηκε, γεμάτη εἰλικρίνεια, ἔκφραση ἐνθουσιασμοῦ γιὰ λογαριασμό τῶν συνδημοτῶν τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ, γι' αὐτὸ καὶ χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐγράφη.

Ἐγκώμιον Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ἐκφωνηθὲν κατὰ τὴν 25 τοῦ μηνὸς Μαρτίου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Δήμου Φαλάνθου.

5 *Καλὸν εἶναι νομίζω νὰ ἐκφωνοῦνται λόγοι διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας θαιπομένους πρωταγωνιστάς. Ἐπειδὴ οἱ μὲν μαχηταὶ καὶ μετὰ θάνατον βλέπουσι ὅτι στεφανοῦνται βεβαίως καὶ ἀξίως τῶν πράξεών των. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐφηνοχότες μὲ τὸ ὥραϊον τοῦτο θέαμα διότι συναισθάνονται ὅτι ἐκπληροῦν ἐπαξίως τὰ καθήκοντα πρὸς τοὺς θανόντας πρωταθλητάς εὐεργέτας των. Ὅτι ὅμως εἶναι δύσκολον εἰς τοὺς θέλοντας νὰ ἐπαινέσωσι τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνισθέντας, ἀξίως τῶν μεγάλων καὶ ἡρωικῶν των πράξεων,*

νης ἄφησε ἀπογόνους, ἀπὸ τοὺς τελευταίους σήμερα κατ' εὐθεῖαν ἀπογόνους τοῦ Κολοκοτρώνη, τὴν θυγατέρα του Ζωὴ (γ. 1921) σύζυγο τοῦ ἀντιναύάρχου Ἀλεξάνδρου Ράλλη. Παιδιὰ τοῦ ζεύγους Ράλλη, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀλεξ. Ράλλης (γ. 1954), διπλωματικὸς ὑπάλληλος σήμερα στὴν Ὀττάβα μὲ μία κόρη, τὴν Εἰρήνη (γ. 1982), καὶ ἡ Μαρία-Χριστίνα σύζ. Α. Campbell (γ. 1945), ποὺ ζῇ στὸ Λονδίνο μὲ δύο παιδιὰ, τὸν Ρόμπερτ (γ. 1979) καὶ τὴν Ζωὴ (γ. 1980).

τοῦτο οὐ δεῖται ἀντιλογίας. Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι μὲν πραγματικῶς τὰς ἀρετὰς των ἐπεκυρώσαντο, οἳτοι δὲ ἀποδίδουσι τοὺς ἐπαίνους μὲ μόνον λόγους. Ἐγὼ δέ, ἀναλαμβάνων σήμερον τοιοῦτον ἀγῶνα, ὁμολογῶ ὅτι εἶμαι πολὺ κατώτερος τῶν ἄλλων καὶ μήτε φωνὴν ἤθελον ἀφήσει ἐὰν δὲν ἦμην πεπεισμένος ὅτι δὲν θά εἴπω πρὸς ὅσας κανὲν νέον, ἀλλ' ὅσα εἶδον μὲ τοὺς ἰδίους μου ὀφθαλμούς, ταῦτα θέλω ἀναφέρει ἐν συντόμῳ, μάλιστα ἐπειδὴ γνωρίζω ἡμᾶς ὅτι θέλετε κρῖνει ἀξιους μεγίστων ἐπαίνων τοὺς ὅσους ἐκινδύνευσαν περὶ | τῆς ἐλευθερίας ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων, πολλῶ δὲ μᾶλλον τοὺς ὅσους ἐθυσίασαν οὐ μόνον τὰ φίλτατα εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἀλλὰ καὶ δόξαν μεγάλην καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ζωὴν των.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ αἰμίμητος πρωταγωνιστής, ὁ περιβόητος Ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου, ὁ ἀκαταμάχητος Ἀρχηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ πρωταθλητῆς συμπατριώτης μας Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ὅστις δὲν ὑπάρχει ἤδη εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἀπεδήμησεν ὅπου ὁ σκληρὸς θάνατος τὸν ἐπροσκάλεσε.

Οὗτος ὁ γενόμενος περιφανὴς καίτοι εἶχε γένος μὲν ὄχι λαμπρόν, περιοσιάν δὲ μικράν, ἀπελάμβανε ποτὲ μὲν μεγάλην παρὰ τῶν Τούρκων τὴν εὐνοίαν, ποτὲ δὲ ἐφαίνετο [...] πρὸς ἐκείνους ὑπὲρ τῶν τυραννουμένων Ἑλλήνων.

Νομῖσας δὲ δι' εαυτὸν μεγάλην ἀτιμίαν τὸ νὰ ζῇ μόνος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἐλεύθερος, ἤρξατο προθυμότερον ἢ ἄλλος τις, νὰ διαπραγματεύεται μετὰ τῶν ἄλλων φιλελλήνων ἀνδρῶν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας. Ἀμα δὲ ἐσάλπισεν ἡ ἱερὰ <σάλπιγξ> | ἀμελήσας τὰ ἴδια αὐτοῦ πράγματα ὡς ἀλλότρια καὶ φροντίσας ὑπὲρ τῶν κοινῶν, ὡς ἴδια, καὶ περιενδεδυμένος τὸν θώρακα τῆς πίστεως καὶ τῆς σωτηρίας, ἐκλέχθη ἀρχιστράτηγος ἀπάσης τῆς κατὰ γῆν Ἑλληνικῆς στρατιᾶς. Καὶ ἐνῶ οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας δὲν ἐτόλμα νὰ κινήσῃ τὸν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον, πρῶτος αὐτὸς τὴν σημαίαν κατὰ τῶν τυράννων ἀνύψωσε καὶ γενναίως καὶ τότε καὶ πάντοτε μαχόμενος, δικαίως ἀπελάμβανε μεγίστων ἐπαίνων παρὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ ἀξιοθεῖς τῶν πρώτων τιμῶν, περικλεῖς πάντοτε τοὺς στεφάνους ἐδέχετο. Διαπρέπων δὲ περὶ τὰ πολεμικὰ ὡς οὐδεὶς ἄλλος καὶ προσχωρῶν ἀφειδῶς εἰς ὅλας τὰς μάχας καὶ τοὺς κινδύνους καὶ διακινδυνεύων τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, ἐκέρδησεν ὅλας τὰς κρισίμους μάχας, καὶ ἔστησεν ἀγλαὰ τὰ τρόπαια κατὰ τῶν βαρβάρων. Τοιοῦτος δὲ γενόμενος ὄχι μόνον δὲν ἐπαίρετο, ἀλλὰ ἦτον πρὸς πάντας μὲν τοὺς στρατιώτας προσομιλητικός, πρὸς πάντας | δὲ τοὺς πάσχοντας φιλόανθρωπος καὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας εὐνοϊκός, καὶ καθὼς εἰς τὰς ἀτυχίας ἦτον καρτερικός, οὕτω καὶ εἰς τοὺς πόνους καὶ εἰς τοὺς μόχθους.

Τοιοῦτος δὲ περιμάχητος στρατηγὸς γενόμενος δικαίως καὶ προσηκόντως δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ ἐκείνους, τοὺς Φωκίωνα καὶ Περικλέα, μεγάλους στρατηγούς τῶν προπατόρων μας. Καὶ δότε μοι νὰ εἴπω, ὁ περιφανὴς καὶ περιβόητος ἀρχηγὸς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱεροῦ ἀγῶνος Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ πρὸ ὀλίγου ἀποδημήσας, συνεισέφερεν εἰς τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν περισσότερον ἢ πάντες οἱ Ἑλληνες. Ἐπειδὴ, οἱ μὲν Ἑλληνες ἠγωνίζοντο ὑπὲρ γηραιῶν πατέρων καὶ μητέρων, γυναικῶν καὶ φιλότατων καὶ ἐν γένει ὑπὲρ τῶν ἰδίων πραγμάτων, οὗτος δὲ ὁ ἀμίμητος πρωταγωνιστής διεκινδύνευσεν ὑπὲρ τῶν κοινῶν συμφερόντων.

Πρὸς τοῦτοις, οὐ μόνον περὶ τὰ πολεμικὰ ἐκρίνετο τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ πολιτικὰ ὄχι κατώτερος, διότι, ἀφοῦ κατεστράφη ἡ τῶν βαρβάρων τυραννία καὶ τῆς Ἑλλάδος τὰ πράγματα ἦσαν εἰς κακὴν κατάστασιν | διὰ τὰς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων γενομένας στάσεις, μὲ τὴν φρόνησιν του μεγαλειεβόλως τὰ πάντα κατεπράνε καὶ εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον, σπαραττομένην, τὴν ἡσυχίαν ἔφερε, δι' ὅπερ καὶ τὴν πλείστην ἀπελάμβανε τιμὴν εἰς πάντας δὲ ἀξιάγαστος ἐγένετο, καὶ εἰς τὰ πρῶτα ἀξιώματα κατέστη· μάλιστα δὲ βουλευτὴς τε καὶ ἐκτελεστὴς παρὰ τοῖς βουλευταῖς ἐγένετο. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ δαιμονίῳ Κυβερνήτῃ τῆς Ἑλλάδος εἶχε μεγίστην τὴν δύναμιν καὶ διὰ καὶ παρὰ τῷ τριεσβάστῳ ἡμῶν Ἀνακτὶ πόσῃ τὴν εὐνοίαν ἔσχε!

"Ωστε, ὅχι μόνον διεκρίνετο ἀπὸ ὅλων τοὺς διατελοῦντας ἤδη εἰς τὰ κοινά, ἀλλὰ καὶ δικαίως παρὰ πάντων ἐθανμάζετο· θέλει μὴ ἀφήσῃ ὁ χρόνος κἂν διηγούμενος ἀπαριθμῶ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς μεγάλας πράξεις τοῦ ἀνδρός.

- Τίς δύναται νὰ εὕρῃ καλύτερον προστάτην καὶ πρόμαχον τῆς Πατρίδος εἰς τοὺς κιν-
 60 δύνους | ἀπὸ τὸν ἤδη ἀντιστάτην Θ. Κολοκοτρώνην, ὅστις ἐπροτίμησε νὰ ἀπολέσῃ
 καὶ παῖδας καὶ ἐλευθερίαν καὶ δόξαν, καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ζωὴν του ἢ νὰ ἰδῇ τὴν Ἑλλάδα
 δούλην; ἢ τίς δύναται νὰ εὕρῃ τόσον γενναῖον ἥρωα ὡς τοῦτον τὸν περιώνυμον στρατηγόν,
 ὅστις μὲ τὴν ἡρωϊκὴν καὶ βομβώδη του ἐκείνην φωνήν, ἣτις θέλει ἀντηχεῖ εἰς ἅπαντα τὸν
 αἰῶνα εἰς τὰς κορυφὰς ἐκείνας τῶν Τρικόρφων, εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Βαλτεσιόου, εἰς τὰς
 65 κορυφὰς Παλαιῶν Πατρῶν, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν Δερβενακίων, κατέστησε τοὺς μὲν Ἑλλη-
 νας εἰς τὰς μάχας τολμηροὺς ὡς λέοντας κατὰ τῶν βαρβάρων, τοὺς δὲ ὁμοτάτους τυράν-
 νους δειλοτέρους πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λαγρούς.

- Δίκαιον λοιπὸν εἶναι νὰ ἀνακηρύξωμεν τὸν ἄνδρα τοῦτον ἄξιον μυριῶν ἐπαίνων· ἐ-
 πειδὴ ἀφῆκε τοιαύτην εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ὀφέλειαν | καὶ ἡ πατρίς καὶ πάντες οἱ κατὰ
 70 μέρος Ἕλληνες δίκαιον εἶναι νὰ κανχῶνται. Ἐκείνη μὲν ἡ πατρίς, διότι ἔτυχε τοιοῦτου
 τέκνου, οὗτοι δέ, οἱ Ἕλληνες, ὅτι τοιοῦτον συναγωνιστοῦ καὶ προμάχου ἀπῆλυσαν, ὅστις
 ἀφῆκε δόξαν ἀθάνατον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ τὴν ἐνθύμησιν ἀνεξάλειπτον, καὶ τὴν
 ἀρετὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον ἔδειξεν!!

- Διὰ τὰς ἀμμήτους ἀρετὰς τοῦ στρατηγικωτάτου μακαρίτου συμπατριώτου μας
 75 Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα λαμπράς του ἐκδουλεύσεις, διὰ τὰς
 πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας μεγάλας του εὐεργεσίας ὀφείλομεν ἀνεξαιρέτως, ἐγγνωμοσύ-
 νης ἔνεκα, σήμερον ἅπαντες οἱ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ συναθροισθέντες πρὸς τοῦτο, ἄνδρες τε
 καὶ γυναῖκες καὶ πάντες κατὰ μέρος Ἕλληνες δεόμενοι πρὸς τὸν ἱεριστὸν καὶ | ἀτενίζον-
 80 τες εἰς τὸν οὐρανὸν νὰ κράξωμεν τρεῖς ἐκ βάθους ψυχῆς τό, αἰωνία του ἡ μνήμη ὁ Θεὸς μα-
 καρίζοι τον.

Ἐν Ἀλωνισταίῃ τὴν
 25 Μαρτίου 1843

Ἰωάννης παπαῖ Ἀντανίου
 Κωτσάκης

ΣΠΥΡΟΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

SUMMARY

Spiro G. Dimitrakopoulos, An «encomium» of Theodoros Kolokotronis (Alonistena, 1843).

The document edited is a commemorative speech («encomium») of Theodoros Kolokotronis, read in church by the schoolmaster of Alonistena Ioannis Cotsakis on March 25th 1843, a few days after the death of Kolokotronis. In this Arcadian village the deceased was brought up and was extremely active during the Revolution of 1821. He is highly praised for his virtues, his strategy against the Ottoman forces and his fatherly attitude towards the Greeks. The text is a testimony of its time, a profound voice that carries the reader close to the fact, as it is written by a Kolokotronis' relative and is also addressed to his friends, relatives and fellow-soldiers.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'
1985-1986

ΦΙΛΙΟΝ ΔΩΡΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΑΣΟΝ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1986

Αργολική Αρχαιακή Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού

www.argolikivivliothiki.gr

ΒΑΣ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 9-11 21200 ΑΡΓΟΣ
ΤΗΛ: 27510 61315, FAX: 27510 61315
E-mail: alphaline@otenet.gr